

Список використаних джерел

1. Case of Peck v. the United Kingdom. URL: <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-60898>.

2. Розпорядження КМУ від 02.12.2020 № 1556-р «Про схвалення Концепції розвитку штучного інтелекту в Україні». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1556-2020-%D1%80#Text>.

3. Роз'яснення Уповноваженого з прав людини ВРУ «Камери відеоспостереження: що варто знати кожному, щоб захистити свою приватність?». URL: <https://ombudsman.gov.ua/storage/app/media/%D0%97%D0%9F%D0%94/rozyasnennya.pdf>.

Царенко Ольга Михайлівна,

доцент кафедри адміністративної діяльності Національної академії Державної прикордонної служби України імені Богдана Хмельницького, кандидат юридичних наук, доцент;

Гудкова Єлизавета Юріївна,

курсант факультету правоохоронної діяльності Національної академії Державної прикордонної служби України імені Богдана Хмельницького;

Карандашова Маріна Олександрівна

курсант факультету правоохоронної діяльності Національної академії Державної прикордонної служби України імені Богдана Хмельницького

ОКРЕМІ ПИТАННЯ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРАВ УКРАЇНСЬКИХ ВІЙСЬКОВОПОЛОНЕНИХ

Повномасштабне вторгнення росії на територію України у лютому 2022 року особливо загострило проблему застосування основ міжнародного гуманітарного права. Міжнародне гуманітарне право спрямоване на обмеження насильства під час війни, та, на превеликий жаль, альтернативи йому немає. Захист прав військовополонених гарантується Женевською конвенцією про поводження з військовополоненими [1].

Оскільки кількість військовополонених у збройному конфлікті України та росії є безпрецедентно великою, то питання статусу українських військовослужбовців, що потрапили в полон росії надзвичайно актуальне. Хоча точної кількості військовополонених не встановлено, проте всі вони

потребують правового захисту як державою – стороною збройного конфлікту, так і шляхом громадянського контролю (міжнародні організації, адвокати, об'єднання громадян тощо).

У статті 122 розділу 4 Женевської конвенції про поводження з військовополоненими передбачено зобов'язання для кожної воюючої сторони в якомога коротший строк передати офіційному Довідковому бюро у справах військовополонених, які перебувають під її владою, відомості про полоненого військовослужбовця [1].

Загальновідомо, що не в усіх випадках росія надає інформацію про українських військовополонених, їх кількість та заклади перебування утаємничуються. Водночас географія місць утримання українських військовополонених надзвичайно широка – окуповані території України та територія росії, в основному вони утримуються в СІЗО або колоніях, які не пристосовані як місця утримання військовополонених. Відповідно до норм міжнародного гуманітарного права утримання військовополонених як осіб під вартою чи як злочинців не допускається.

У росії не було організовано Довідкового бюро, що є конвенційним порушенням. Тому українській стороні потрібно розшукувати військовополонених за допомогою формальних та неформальних інструментів. Приховування росією даних про українських військовополонених має на меті затягування процедури обміну, використання військовополонених як заручників для політичного шантажу.

Відповідно до вимог Женевської конвенції про поводження з військовополоненими не можна чинити суд над військовими за виконання ними військового обов'язку. Росією всупереч норм міжнародного гуманітарного права відкриті кримінальні провадження щодо українських військовополонених, до прикладу, у так званих псевдо трибуналах. У зв'язку з чим постає необхідність забезпечення правового захисту прав військовополонених та надання їм правової допомоги вітчизняними адвокатами. Варто зазначити, що для військовополонених, проти яких росією чи самопроголошеними «республіками» відкрито кримінальне провадження, як щодо підозрюваних чи обвинувачуваних, ймовірно ускладнюється процес потрапляння на обмін.

Повернення українських захисників на територію України є дуже актуальною проблемою сьогодення. Репарація – це повернення будь-яких осіб на територію своєї держави. З огляду на це постає інше питання, як відбувається така процедура

повернення? Іншими словами це можна описати як обмін між сторонами збройного конфлікту, який проводиться з певною періодичністю. А саме близькі родичі полоненого повідомляють міжнародні організації, Об'єднаний Центр з пошуку та звільнення полонених при Службі безпеки України, Національне інформаційне бюро, Координаційний штаб з питань поводження з військовополоненими тощо, далі від цих інституцій заяви передаються до Міністра оборони України. Оскільки такі процедури відбуваються доволі довготривало, видається доцільним залучати до цих процесів міжнародні організації чи створити нову організацію «Репатріація полонених». Це дасть поштовх владі до швидшого повернення осіб. Під час процедур репатріації росією не дотримується стаття 119 розділу 2 Женевської конвенції про поводження з військовополоненими, під час виїзду до території України військовополоненим не повертають валюту, особисті речі, а також посилки, що є порушенням.

Найбільш поширеними порушеннями норм міжнародного гуманітарного права також можна назвати відсутність комунікації українських військовополонених з близькими родичами – можливість листування, посилок/передач та інше. У інтерв'ю звільнених з полону військовослужбовців засвідчено, що всі правила поводження з військовополоненими не дотримані, їх права були обмежені. Порушуються росією правила тримання військовополонених, не забезпечуються базові людські потреби у воді та їжі, порушуються права на отримання медичної допомоги.

Згідно всіх норм міжнародного права кожен військовополонений повинен забезпечуватися належним медичним забезпеченням в залежності від його хвороби чи травмування. Аналізуючи ситуацію, що складається з українськими полоненими у російському полоні, неможливо говорити про забезпечення елементарних санітарних умов, чи бодай чистих і придатних для довготривалого перебування приміщень. Є свідчення про випадки того, що рашисти, відступаючи, залишають військовополонених з інвалідністю або маломобільних, залишаючи їх без медичного нагляду, медикаментів та їжі. Тому надання паліативної допомоги всім категоріям військовополонених залишається невизначеною. Варто напрацювати міжнародно-правовий механізм, що дозволяв би українським чи іноземним лікарям надавати медичну допомогу полоненим, з урахуванням того, що у

статті 28 Женевської конвенції чітко вказано, що медична допомога повинна надаватися лікарями країни, з якої походять полонені або ж їх національність.

Натомість наша держава згідно усіх міжнародних угод та конвенцій виконує всі свої договірні зобов'язання, допомагаючи російським військовополоненим, які бажають співпрацювати з Україною в рамках доведення вини російської федерації у вчиненні жорстоких злочинів проти України та всього Українського народу. Всі необхідні умови (такі як: харчування, медичне забезпечення, загальні засади, умови прийняття полонених у спеціальні таборита ін.), що визначені у постанові Кабінету Міністрів від 5 квітня 2022 р. № 413 [2], Українська держава, як будь яка європейська цивілізована країна, виконує.

На національному рівні в Україні прийнятий закон, спрямований на захист українських військовополонених, захоплених у заручники у зв'язку зі здійсненням діяльності, спрямованої на вираження поглядів, цінностей, позицій щодо обстоювання державного суверенітету України, або позбавлених особистої свободи для подальшого примушування органів влади, інших фізичних чи юридичних осіб вчинити певні діяння в обмін на звільнення утримуваної особи [3].

Як висновок, постає питання – чи понесуть кати українських військовополонених відповідальність за скалічене ними життя, здоров'я та психіку військовослужбовців України. Не зважаючи на індиферентність росії щодо дотримання міжнародних угод та конвенцій, будь яка сторона збройного конфлікту повинна дотримуватися правил ведення війни, конвенційних і звичаєвих норм міжнародного гуманітарного права. У цьому сенсі є важливим збір доказів військових злочинів росії щодо військовополонених для їх передачі у Міжнародний кримінальний суд чи інший міжнародний трибунал, що має бути створений у зв'язку з збройним конфліктом в Україні.

Список використаних джерел

1. Женевська конвенція про поводження з військовополоненими. *Конвенція Організації Об'єднаних Націй* від 12.08.1949 року. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_153#Text/.
2. Про затвердження Порядку тримання військовополонених: *Постанова Кабінету Міністрів* від 5 квітня 2022 р. № 413. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/413-2022-%D0%BF#Text>.

3. Про соціальний і правовий захист осіб, стосовно яких встановлено факт позбавлення особистої свободи внаслідок збройної агресії проти України, та членів їхніх сімей: *Закон України* від 26.01.2022 № 2010-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2010-20#Text>

Циганов Віктор Васильович,
провідний науковий співробітник
відділу організації наукової діяльності
та захисту прав інтелектуальної
власності Національної академії
внутрішніх справ, кандидат
філософських наук, доцент;

Корольчук Віктор Володимирович,
т.в.о. начальника відділу організації
наукової діяльності та захисту прав
інтелектуальної власності Національної
академії внутрішніх справ, кандидат
юридичних наук, старший науковий
співробітник

ПОЛОН ЯК ФЕНОМЕН ЛЮДСЬКОЇ ІСТОРІЇ

Щонайменше 11 тисяч років людство періодично воює. Війна є постійною супутницею людської історії. До 95 % усіх відомих нам товариств вдавалися до неї для вирішення зовнішніх чи внутрішніх конфліктів. За підрахунками вчених, протягом останніх п'ятдесят шість століть сталося майже 14 500 воєн, у яких загинуло понад 3,5 млрд. землян. І скільки є війни, стільки існує і полон. Якщо загибель на полі бою зрештою однакова для будь-якої епохи, то полон тоді й полон зараз – це зовсім різні речі. Участь бранців перших міжплементних конфліктів була незavidною.

Первісні люди не бачили ніякого сенсу щадити ворогів, і тим більше забезпечувати їм умови для виживання. Так що чоловіків, які зазвичай вижили в результаті сутички між племенами, добивали переможці. А найчастіше знищували взагалі все плем'я прогнали, за винятком здатних до народження дітей.

Відомі і випадки ритуального канібалізму по відношенню до військовополонених. Саме тому збройні конфлікти тих часів були такими запеклими: якщо вже розраховувати на милість переможця не доводилося, залишалося битися до останньої краплі крові.